

CES

CENTRUM EKONOMICKÝCH STUDIÍ VŠEM

22

ISSN 1801-1578

vydání 22 / ročník 2008 / 30.11.2008

Bulletin CES VŠEM

V TOMTO VYDÁNÍ

Problémy zdanění firem

Václav Šmejkal: Hodnocení pozice ČR z hlediska náročnosti daňového režimu na daňovou zátěž a administrativu (podle počtu plateb, daňových procedur a časové náročnosti). Informace o klíčových aspektech probíhající daňové reformy. **(strana 1)**

Výroba dopravních prostředků

Anna Kadeřábková, Jiří Lexa, Marek Rojíček: Hodnocení ekonomické pozice a výkonnosti v období 2002-2006, srovnání vývoje konkurenceschopnosti, internacionalizace, ekonomických výsledků a inovačních aktivit. **(strana 4)**

Trh informačních a komunikačních technologií

Petr Koubský: Charakteristika ICT sektoru v ČR podle celkových výdajů a podle jejich odvětvové a komoditní struktury, specifikace struktury nabídky ICT trhu podle nejvýznamnějších produktů, služeb a poskytovatelů. **(strana 8)**

Problémy zdanění firem

Podmínky platby daní hodnotí Světová banka podle počtu **daňových procedur** a časové náročnosti v počtu hodin za rok, které vyžaduje příprava, podání a platba zejména tří hlavních typů daní (z příjmu právnických osob, z přidané hodnoty a plateb povinného pojištění odváděných za zaměstnance, jakož i daně spotřební, z nemovitosti a silniční). Celková daňová zátěž měří v procentech, kterými zisk společnosti zatěžují všechny daně, které platí podnik opět včetně odvodů na sociální a zdravotní zabezpečení.

Metodika hodnocení vychází ze studie (Djankov et al., 2006) dokládající nepřímou závislost mezi výší daňových sazeb, množstvím výjimek a daňových úlev na straně jedné a údaji o zaměstnanosti, míře úspor a investic sledovaných zemí na straně druhé. Vyšší daňové zatížení neprospívá podnikání a posiluje sklon k daňovým únikům. Není však dáno pouze výší daňových sazeb z příjmu právnických osob (resp. corporate tax), ale zahrnuje i veškeré další daně a jim podobné odvody placené podnikatelem, samotný počet druhů daní a s nimi související délku a složitost daňových procedur a také komplexnost ta složitost daňových předpisů. Podpora podnikání a zefektivnění daňového systému proto musí zahrnovat úplnou reformu, tedy všech zahrnutých aspektů daňové povinnosti.

Tabulka 1: Podmínky platby daní v ČR a EU

	Česká republika				EU 2008			EU
	2005	2006	2007	2008	25	15	10	Top
Počet procedur	12	12	12	12	18	12	28	2 SE
Časové nároky	930	930	930	930	253	181	361	59 LU
Daňová zátěž %	49,1	49,1	48,6	48,6	46,0	47,3	44,1	28,8 IE

Pramen: WB (2007, 2008), vlastní výpočty.

ČR zaujala v hodnocení Světové banky za rok 2007 výrazně podprůměrné 117. místo a v letošním roce se propadla na 118. místo, byť bez změny absolutních hodnot sledovaných veličin (viz tabulka 1). Situace ČR se v posledních čtyřech letech v podstatě nemění. K nepatrnému zlepšení mezi roky 2006 a 2007 došlo pouze u celkového daňového zatížení (z 49,1 % na 48,6 %). Z hlediska celkové daňové zátěže patří ČR v EU k průměru, v případě snižování daně z příjmu právnických osob se však řadí do širší špičky EU (viz tabulka 2).

Daňová zátěž a počet plateb

Tabulka 2: Zdanění příjmu právnických osob (v %)

	1995	2008	Změna		1995	2008	Změna
CY	25,0	10,0	-15,0	DK	34,0	25,0	-9,0
BG	40,0	10,0	-30,0	NL	35,0	25,5	-9,5
IE	40,0	12,5	-27,5	FI	25,0	26,0	1,0
LV	25,0	15,0	-10,0	PT	39,6	26,5	-13,1
LT	29,0	15,0	-14,0	SE	28,0	28,0	0,0
RO	38,0	16,0	-22,0	LU	40,9	29,6	-11,3
SK	40,0	19,0	-21,0	DE	56,8	29,8	-27,0
PL	40,0	19,0	-21,0	UK	33,0	30,0	-3,0
EE	26,0	21,0	-5,0	ES	35,0	30,0	-5,0
CZ	41,0	21,0	-20,0	IT	52,2	31,4	-20,8
HU	19,6	21,3	1,6	BE	40,2	34,0	-6,2
SI	25,0	22,0	-3,0	FR	36,7	34,4	-2,2
GR	40,0	25,0	-15,0	MT	35,0	35,0	0,0
AT	34,0	25,0	-9,0	EU	35,3	23,6	-11,7

Pramen: EUROSTAT – Taxation trends (30.10.2008).

Daně z příjmu právnických osob v ČR vytvářejí klesající, a to z relativně nekonkurenceschopných 31 % v roce 2003 na současných 21 % a plánovaných 19 % v roce 2010. I když nepůjde ani výhledově o nejnižší **daňové zatížení** v zemích EU, nevykylá se ČR celkovému trendu snižování tohoto typu

zdanění a ani za ním nezaostává: z nadprůměrné zátěže v 90. letech se dostala výrazně pod průměr současné EU.

Na druhé straně zatěžuje ČR podnikání, resp. zaměstnávání, přehnaně vysokými **sazbami pojistného**, tj. příspěvků na veřejné zdravotní, nemocenské a důchodové pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, které za zaměstnance dílem platí a zcela administrativně zajišťuje jejich zaměstnavatel. Tabulka 3 ukazuje rozdíl mezi celkovými daňovými příjmy v členských zemích EU (v % HDP) nejprve včetně (+) a ve druhém sloupci bez (-) odvodů do systému sociálního pojištění. V mezinárodním srovnání zaujímá ČR druhé místo za Francií v EU podle podílu odvodů na HDP.

Tabulka 3: Sociální odvody v % daňových příjmů, rok 2007

	Příjmy+	Příjmy-	Rozdíl		Příjmy+	Příjmy-	Rozdíl
DK	49,1	48,1	1,0	SI	39,1	24,8	14,8
SE	48,9	36,8	12,1	HU	37,2	24,7	12,5
FI	43,5	31,4	12,1	PT	35,9	24,5	11,4
BE	44,6	31,0	13,6	ES	36,5	24,3	12,2
UK	37,4	30,6	6,8	DE	39,3	23,3	16,0
IT	42,3	29,6	12,7	PL	33,8	21,6	12,2
CY	36,6	28,7	7,9	LV	30,1	21,5	8,6
FR	44,2	27,8	16,4	LT	29,7	21,2	8,5
IE	32,6	27,7	4,9	EE	31,0	20,8	10,2
MT	33,8	27,6	6,2	GR	31,4	20,3	11,1
AT	41,8	27,4	14,4	CZ	36,2	20,0	16,2
LU	35,6	25,7	9,9	RO	28,6	18,8	9,8
BG	34,4	25,6	8,8	SK	29,3	17,6	11,7
NL	39,5	25,3	14,2	EU	39,9	27,3	12,6

Poznámky: Daňové příjmy v % HDP včetně (+) a bez (-) sociálního pojištění. Rozdíl = podíl povinných odvodů sociálního pojištění na HDP. Pramen: EUROSTAT – Taxation trends (30.10.2008).

Pro rok 2008 byla v rámci **reformy veřejných financí** ČR alespoň provedena úprava vyměřovacího základu pro odvod pojistného na sociální a zdravotní zabezpečení a také příspěvku na státní politiku zaměstnanosti z příjmů ze zaměstnání a podnikání. Konkrétně to znamená, že byl stanoven maximální vyměřovací základ (ve výši 1 034 880 Kč) a pokud v případě zaměstnance dosáhne úhrm hrubých mezd u jednoho zaměstnavatele v daném kalendářním roce tohoto základu, nebude už z dalších prostředků vyplacených nad tento základ odvádět zaměstnanec ani jeho zaměstnavatel žádné pojistné až do konce daného kalendářního roku. Stát tak přijde dle fiskálního výhledu na rok 2008 o příjem ve výši 6,6 mld. Kč, což by ho mohlo přimět k radikálnější reformě tohoto evropsky výjimečně zbytného sociálního systému.

Tabulka 4: Počet plateb jednotlivých typů daní, rok 2008

	IE	UK	DK	LU	SE	CZ
Celkem plateb	9	8	9	22	2	12
Zdanění příjmu práv. osob	1	1	3	1	1	1
Odvody za zaměstnance	1	1	1	12	0	2
Jiné zdanění	7	6	5	9	1	9

Pramen: WB (2008).

Počet daňových procedur (plateb v průběhu roku) nepředstavuje v ČR pro podnikatele klíčový problém. Zaostávání za špičkou EU se sice projevuje, nikoli však zásadně. Vyšší počet procedur se objevuje v oblasti jiného zdanění, kam Světová banka řadí v ČR daň z přidané hodnoty, z nemovitosti a z převodu nemovitosti, z pohonných hmot. Především však ukazatel zahrnuje pět různých procedur, kterými je zatížen podnikatel využívající při svém podnikání motorová vozidla (silniční daň). Nadějí na zásadnější zlepšení je reforma daňového systému, která zahraje skutečně efektivní centralizaci pla-

teb daně z příjmu, sociálního a zdravotního pojištění za zaměstnance.

Časová náročnost

Skutečně kritický je v ČR problém **časové náročnosti** splnění daňových povinností, což představuje propad na konec světového žebříčku (mezi země jako jsou Nigérie, Vietnam, Tchajwan nebo Ukrajina). Podle Světové banky je v ČR pro podnikatele nejnáročnější administrativní odvodů na sociální a zdravotní pojištění zaměstnanců (420 hodin), následovaná povinnostmi souvisejícími s DPH (360 hodin) a s větším odstupem daní z příjmu právnických osob (150 hodin). Stojí za povšimnutí, že i každá z těchto daní jednotlivě je co do časového nákladu pro českého podnikatele náročnější než zajištění celé daňové povinnosti v Lucembursku, Irsku, Velké Británii, Švédsku či Dánsku.

Tabulka 5: Časová náročnost typů daní (v hodinách), rok 2008

	IE	UK	DK	LU	SE	CZ
Celkem počet hodin	76	105	135	59	122	930
Zdanění příjmu práv. osob	10	25	25	21	50	150
Odvody za zaměstnance	36	45	70	14	36	420
Daň z přidané hodnoty	30	35	40	24	36	360

Pramen: WB (2008).

Box 1 – Velká Británie a Irsko, daňové špičky EU

Systém daní ve Velké Británii byl vždy oceňován za jednoduchost a uživatelskou vstřícnost. I když se i zde v posledních letech zvedá kritika rostoucího množství předpisů, stále umožňují ustanovení britského daňového práva jasnou interpretaci a poskytují tak plátcům dostatečnou právní jistotu. Počet plateb daní za rok je nízký, zpracování agendy korporátní daně, DPH a odvodů za zaměstnance časově nenáročná, což potvrzuje i hodnocení Světové banky: 8 druhů plateb, 105 hodin za rok věnovaných daňové agendě. Rovněž sazba zdanění příjmů (v případě korporací aktuálně 28 %) patří k nižším mezi zeměmi G7 a je konkurenceschopná i v rámci EU. Celková daňová zátěž 35,7 % je hluboce pod průměrem zemí OECD (46,2 %). Daňová zvýhodnění se poskytují v některých klíčových oblastech (např. výzkum a vývoj). Mimo to pod správou Britské koruny poskytují některá území mimořádně vstřícné daňové režimy vůči podnikatelům (ostrov Man, Guernsey atd.).

Irsko sdílí s Velkou Británií liberální anglosaskou jednoduchost v daňové legislativě, specificky se vyznačuje nízkými daňovými sazbami (celková zátěž 28,9 % je druhá nejnižší mezi zeměmi OECD, zisky firem jsou daněny 12,5 %). Vedle jednoduchosti daňového modelu je Irsko příkladně i debyrokratické daňové administrativy: pouhých 76 hodin ročně věnují firmy v průměru své daňové agendě. Světové ekonomické fórum hodnotí irský model výrazně lépe než britský (11. místo podle rozsahu a dopadu zdanění).

Kompletní **daňový kalendář** českého podnikatele zahrnuje aktuálně 65 termínů, v nichž by plátcé povinný ke všem druhům daní měl plnit své zákonné povinnosti (celkově jde o 125 různých povinností v podobě podávání daňových přiznání, hlášení či vyúčtování, plateb záloh, odvodů či splátek daně). Ačkoli zdaleka ne každý podnikatel plní všechny povinnosti vůči správci daně za každý měsíc, jde vždy o rozsáhlou agendu, ztíženou navíc komplikovanou a často se měnící právní úpravou, jejíž vinou se prakticky žádný podnikatel neobejde bez služeb daňového poradce. Na komplexní zpracování agendy daňových povinností menší či střední firmy, která není plátcem spotřebních a ekologických daní, vynaloží daňový poradce 15–20 hodin měsíčně a jednou za zdaňovací období dalších 30–40 hodin na zpracování daňového přiznání. S velikostí firmy náročnost agendy roste.

Samotní podnikatelé nejvíce kritizují celkovou **složitost a časté změny**, tedy výslednou netransparentnost a nestabilitu daňového systému ČR. Odtud vyplývá zatěžující a pouze s expertní asistencí vládnutelná administrativní nutná ke splnění daňových povinností. Tyto aspekty českého daňového

systému také převážily mezi stížnostmi podnikatelů (společně s kritickými ohlasy na adresu soudnictví) i v již zmiňovaném průzkumu CES. Další problém představují různé výklady daňových předpisů ze strany jednotlivých finančních úřadů a soudů. Ročenka WEF zařadila ČR až na 88. místo z hlediska rozsahu a efektivnosti daňového systému. Zároveň respondenti ze 14 faktorů, které mohou negativně ovlivnit podmínky podnikání, postavili na první místo daňovou zátěž a na páté daňové předpisy.

Podstatné zjednodušení a stabilizace právního rámce daňového systému, zefektivnění daňové správy pro poplatníky i stát patří tedy v ČR ke klíčovým úkolům. Jak přiznává i ministerstvo financí v koncepčních materiálech **aktuální systémové reformy**, daňové zákony trpí terminologickou nejednotností a neprovázaností, obsahují celou řadu nejednoznačných ustanovení. Celá soustava daňových předpisů je přetížena kazuisťickými, často duplicitními ustanoveními, kterým chybí jasná vazba na obecný procesní předpis. Nejen úředníci-správci daně, ale i daňoví poplatníci se tak musí řídit vedle více než desítky zákonů (které prošly za dobu své účinnosti nepřehledným množstvím změn a novelizací) a vyhlášek, k nim i příslušnou metodikou a judikaturou, tj. množstvím pramenů, které nejsou zdaleka konzistentní. Správa daní je navíc procesně i věcně rozdělená, tj. poplatky uložené podle jednoho zákona se v některých případech vybírají podle zákona jiného (procesní dělení), resp. správu peněžitého plnění v některých případech přebírá jiný orgán, než ten, který ho uložil (věcné dělení).

Daňovou novinkou, která se ještě neprojevila v posledním hodnocení Světové banky, jsou **ekologické daně** zavedené v ČR k 1. lednu 2008. Lze předpokládat, že jejich dopad na sledované ukazatele podmínek platby daní bude nepříznivý.

Box 2 – Harmonizace zdanění zisků firem v EU

Na rozdíl od pokročilé harmonizace nepřímých daní (DPH a spotřební daně), zůstává v EU konstrukce, sazby i správa daně z příjmu právnických osob na členských zemích. Přetrvávající rozdíly poskytují sice určité možnosti daňové optimalizace, většinou však představují vícenásobky a jednu z bariér svobody podnikání na jednotném trhu. Práce na evropském projektu **konsolidovaného základu daně z příjmu právnických osob** (Common Consolidated Corporate Tax Base – CCCTB) probíhají v EU už od roku 2004 a na konci roku 2008 by měly vyústit v návrh záměru směrnice ES (její účinnost se předpokládá vzhledem k politické citlivosti tématu až od roku 2012).

Daňové sazby zůstanou nadále v národní pravomoci, ale daňové povinnosti by mělo zjednodušit sjednocené vymezení daňového základu. Pro firmy působící ve více členských státech by se celkový základ daně vypočetl celkem za všechny pobočky a mezi členská země rozdělil podle klíče stanoveného EU. Na přidělený podíl základu daně by členská země uplatnila vlastní sazbu daně. Společný daňový základ tedy znamená jednotné pojetí toho, co se zdaňuje, co je daňově odečitatelným nákladem, jak fungují daňové odpisy atd..

Změny a reforma daní v ČR

Celková daňová zátěž se v ČR postupně snižuje jak u **sazeb daně z příjmu fyzických osob** (přechod z progresivní sazby 12 % do 32 % v závislosti na výši příjmu na paušální sazbu 15 %), tak u daně z příjmu právnických osob (z 24 % v roce 2007 na 21 % pro rok 2008). V oblasti daně z příjmu fyzických osob byly osobám samostatně výdělečně činným zvýšeny v roce 2006 výdajové paušály (tj. daňově uznatelné náklady, které je možno odečíst od zdanitelných příjmů při výpočtu základu daně) až na 80 % z příjmu u zemědělců, 60 % u řemeslných živností a 50 % u ostatních živností.

Přestože dochází ke snižování celkové daňové zátěže v ČR, zatím se nedaří systémové zjednodušení a zpřehlednění daňové soustavy a tím ani výrazné ulehčení celkového daňového břemene podnikatelů. V rámci reformy dochází na jedné

straně ke snížení sazeb daní z příjmů, na druhé straně však k rozšiřování daňového základu pro její výpočet. Zároveň se zvyšují snížené sazby daně z přidané hodnoty. Daňová legislativa ČR navíc obsahuje přílišné množství **konkrétních výjimek** např. formou osvobození od daní, komplikované předpisy pro stanovení základu daňového základu a současně některá vágně formulovaná ustanovení, která umožňují různé výklady, což oslabuje právní jistotu poplatníka. K dalším změnám daňového systému lze zmínit např. rozšíření **editační povinnosti** správce daně (tj. vázanosti finančního úřadu vlastním výkladovým stanoviskem) na vybrané typy daňových operací od 1.1.2008 nebo úpravu **výpočtu sankcí** v případě daňových nedoplatků od 1.1.2007 (sankce jsou rozděleny do dvou částí, a to penále za dodatečně doměřenou daň, které však odpadá, pokud chybu dodatečně napraví sám poplatník, a dále úrok z prodlení).

Daň z příjmu fyzických osob v ČR (placená především zaměstnanci a OSVČ) je za rok 2008 určena jednotnou sazbou 15 % (odpadlo tedy její rozdělení do čtyř pásem dle výše zdanitelného příjmu, bylo zrušeno i společné zdanění manželů). Pro rok 2009 měla být sazba dále snížena na 12,5 %, jako pravděpodobnější se však jeví spíše snížení plateb na sociální pojištění. Dopady změn daňové sazby pro nízkopříjmové skupiny (oproti dřívější nejnižší sazbě 12 %) byly značně rozšířeny slevy na dani (např. základní sleva na poplatníka z 7 200 Kč na 24 840 Kč). Při poklesu sazby daně pro rok 2009 však tyto slevy budou omezeny. V případě zaměstnanců došlo ke změně daňového základu, kterým se stala tzv. superhrubá mzda tj. hrubá mzda zaměstnance navýšená o odvody na sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem (tj. 135 % hrubé mzdy při jejím stanoveném maximálním limitu). V případě OSVČ (kromě uvedené možnosti odečítat náklady paušálními výdaji v rozsahu 40 – 80 %) nelze již za daňově uznatelné náklady považovat platby na sociální a zdravotní pojištění.

Daň z příjmu právnických osob je stanovena pro rok 2008 na 21 % a měla by se dále snižovat na 20 % pro rok 2009 a 19 % pro rok 2010. Penzijní a investiční fondy podléhají nižší sazbě daně. Zároveň se snižováním sazeb je možno sledovat snahu rozšiřovat daňový základ, aby došlo ke kompenzaci vlivu snížení daňových sazeb na státní rozpočet. Příkladem je výrazné zpřísnění a tím i omezení daňové uznatelnosti finančních nákladů (především úroků z úvěrů a půjček). Nová pravidla jsou pro rok 2008 aplikována např. i na úvěry a půjčky od nespřízněných osob. Úprava je však natolik komplikovaná, že citelně oslabila právní jistotu poplatníků. Proto se již pro rok 2009 plánuje novelizace tohoto ustanovení. Jednou ze změn je opětovně zrušení pravidel nízké kapitalizace pro úvěry a půjčky od nespřízněných osob.

Daň z přidané hodnoty vychází z harmonizačních směrnic EU. Základní sazba je stanovena na 19 %, snížená sazba byla s účinností od 1. 1. 2008 zvýšena na 9 % (vybrané, sociálně citlivé kategorie zboží a služeb). Došlo také ke značné úpravě daňového režimu ve stavebnictví, kdy pro účely použití snížené sazby byla vytvořena kategorie staveb pro sociální bydlení. Počínaje 1. 1. 2009 je možné vytvořit skupinovou registraci, tj. z množiny kapitálově spojených osob či jinak spojených osob vytvořit pro účely DPH jednoho plátce. Ke stejnému datu nabude s největší pravděpodobností účinnosti významná novela zákona o DPH např. u zdaňování finančního leasingu či u přeučtování elektřiny, vody, tepla a plynu a služeb souvisejících s pronájmem nemovitostí.

Je nutno uvést, že např. v oblasti nepřímých daní, a speciálně DPH, je Česká republika značně vázaná **legislativou EU**, a zjednodušení nelze zřejmě v nejbližších letech očekávat. Další administrativní zátěž představuje pro většinu poplatníků ob-

chodujících se subjekty z jiných než členských států EU i každoroční podávání evropsky harmonizovaných přehledů INTRASTAT. Podnikatelské podmínky, resp. daňová zátěž může být ovlivněna i dalšími novými předpisy EU, které jsou přímo závazné i v České republice a které začnou nabývat účinnosti v průběhu následujících let.

Celkové **zjednodušení daňové soustavy** lze očekávat pouze při realizaci zcela nové koncepce daně z příjmů (viz návrh ministerstva financí pro rok 2010). Dosavadní změny sice směřují správným směrem, výše uvedené problémy ale zatím zásadněji neřeší. Opravdu radikální reforma ovšem vyžaduje širší politickou podporu a konsensus relevantních politických sil a vlivových skupin (zaměstnavatelů, odborů), než je v současnosti reálné. V letech 2008–2009 proto bude (společně s poklesem sazeb daně z příjmů a pravděpodobně i odvodů na zdravotní a sociální pojištění) docházet spíše k částečným úpravám současného systému, ať již z důvodu nápravy technických nedostatků (např. pravidel nízké kapitalizace) nebo z důvodů mimoekonomických (kompromisní plnění programových slibů jednotlivých politických stran). Specifickým důvodem pro změny systému budou i nadále předpisy EU, které je ČR povinna přijmout (Směrnice EU) nebo které jsou pro ni přímo závazné (nařízení EU). Tyto úpravy však k zásadnímu zjednodušení daňového systému příliš nepřispějí.

Projekt rozsáhlé **reformy daňového systému** pro rok 2010 s cílem snížit administrativní zátěž pro poplatníky i státní správu představilo Ministerstvo financí ČR v dubnu 2008. Hlavní cíle představuje zjednodušení daňové legislativy a zároveň i správy daní. (1) Zjednodušení legislativy zahrnuje redefinici zákona o dani z příjmů a zákona o správě daní a poplatků směrem k jejich podstatně vyšší přehlednosti a srozumitelnosti, založení těchto zákonů na zásadách, principech a obecných pravidlech, snížení celkového počtu daní a odvodů. (2) Zjednodušení daňové správy zahrnuje jedno výběrní místo pro daně i odvody pojistného, jeden formulář, jedno podání, jednu platbu, jednotný základ pro výpočet daně z příjmu a pojistného, centralizaci a elektronizaci výběru daní a odvodů, klientský přístup správce daně k poplatníkovi.

Zcela zásadní zjednodušení pro daňové poplatníky by tedy mělo přinést sloučení dosud různě státem vybíraných daní a poplatků, a to i z hlediska procesního a institucionálního (jediný formulář pro jediný úřad). Zjednodušení legislativy by mělo zajistit i politicky citlivé seškrtání daňových výjimek na minimum. Firmám reforma přinese zrušení daně z dividend a specializovaná pracoviště finančních úřadů pro velké společnosti. Všichni daňoví poplatníci uvítají skutečnost, že splatnost daně stanovené z moci úřední bude až 15 dnů po skončení odvolacího řízení (tj. de facto odkladný účinek odvolání proti úřadem doměřené vyšší dani oproti původnímu přiznání).

Koncepce reformy se nevyhnula domácím, ani zahraničním kritikám. Světová banka (ve vyjádření ze srpna 2008) sice její směřování uvítala, současně však varovala, že navrhované sloučení daňové a celní správy je spíše propojením úřadů v jejich stávajícím stavu, než skutečnou integrací modernizovaných a racionalizovaných systémů správy příjmů. Experti Světové banky proto pochybují, že tento krok radikálně sníží papírování a zátěž zaměstnanců úřadů i jejich klientů-poplatníků. Někteří daňoví poradci upozorňují na to, že navrhovaný Daňový řád (náhrada stávajícího zákona o správě daní a poplatků) je neméně rozsáhlým a komplikovaným předpisem než stávající zákon, neobsahuje lhůty pro úkony správce daně v daňovém řízení, nedává daňovým poplatníkům v dostatečném rozsahu právo nahlížet do spisu a zavádí vůči nim brutální sankce, zatímco avizovaný klientský přístup pracovníků finančních řádů k poplatníkům upravuje stručně, vágně a bez možnosti vynucení.

Výroba dopravních prostředků

Výroba dopravních prostředků (a v jejím rámci především automobilový průmysl) má klíčový význam pro českou i světovou ekonomiku. Patří k technologicky náročnějším odvětvím se značně diferencovanými znalostními nároky (vedle potřeby špičkových kvalifikací má zásadní význam montážní segment). Zavedení nových technologií (zejména automatizace) přispívá k výraznému zvyšování produktivity a vyloučení vlivu obsluhy na kvalitu výrobků. Odvětví je vysoce náročné na vyspělé konstrukční kapacity a kvalitu (specializovaných) dodavatelů elektrotechniky, strojů a zařízení, gumárenských a plastikařských výrobků ad. Výrazná vývozní orientace přispívá k aktivní obchodní bilanci odvětví. Jeho velká váha v české ekonomice (společně se souvisejícími odvětvími) však představuje problém značné závislosti na vývoji omezeného výrobního segmentu. Do technologicky středně náročných zpracovatelských oborů se začínají tlačit i noví výrobci z rychle se rozvíjejících ekonomik, kteří využívají cenové konkurenceschopnosti a příležitosti k přebírání a napodobování zahraničních technologií. Zásadní výzvu představuje pro inovační výkonnost i (nákladovou) konkurenceschopnost dopravního průmyslu ve vyspělejších zemích snižování energetické náročnosti a environmentální zátěže.

1. Ekonomická pozice a výkonnost

Výroba dopravních prostředků (osobních a nákladních automobilů, autobusů, speciálních vozidel, kolejových vozidel, letadel a letecké techniky) patří k nejvýznamnějším odvětvím české ekonomiky. V roce 2006 představoval 16,2 % produkce, 14,1 % hrubé přidané hodnoty a 19,8 % vývozu zpracovatelského průmyslu. **Ekonomická pozice** je dále posílena četnými vazbami dodavatelských odvětví a nadprůměrnou znalostní náročností. Podíl odvětví na výdajích na výzkum a vývoj je v českém zpracovatelském průmyslu téměř trojnásobný oproti podílu na přidané hodnotě. Velmi zásadní je v odvětví (včetně dodavatelských) význam zahraničních investorů, jejichž spektrum se zvyšuje po roce 2004.

Tabulka 1: Význam výroby dopravních prostředků ve zpracovatelském průmyslu ČR (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
Produkce	15,0	15,1	14,9	16,3	16,2
HPH	11,7	11,2	13,6	13,9	14,1
Zaměstnanost	8,2	8,2	8,3	9,2	9,5
THFK	24,5	16,2	21,6	23,4	16,3
Vývoz	18,2	18,0	17,4	19,0	19,8
Dovoz	11,5	12,0	11,7	12,4	12,1
Výdaje na VaV	52,8	49,8	48,7	48,9	38,8
PZI - stav	17,4	22,7	19,9	24,2	26,1

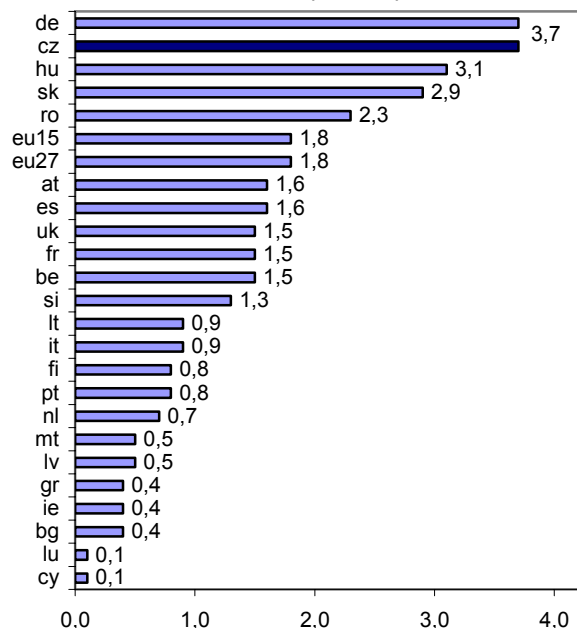
Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Růst produkce (ve vazbě na zvyšující se odvětvovou specializaci ekonomiky díky vstupu dalších výrobců) naráží na problém nedostatečné nabídky trhu práce. Chybějící pracovníci jsou zčásti zajišťováni prostřednictvím pracovních agentur (včetně využití zahraničních kapacit). Zvyšuje se tím tlak na růst mezd, který byl dosud vyrovnáván zvyšující se produktivitou práce. Dochází proto k postupnému oslabování nákladové výhody a je otázkou, do jaké míry a jak rychle se mohou přesunovat výrobní kapacity do levnějších lokací. Tento problém se již projevil ve vyspělých zemích, které přesunuly svoje výrobní aktivity do (středoevropských) tranzitivních zemí (rovněž s velmi významnou podporou ve formě investičních pobídek). Mobilita stávajících kapacit je ve výrobě dopravních prostředků (zatím) spíše omezená, nicméně vliv slábnoucí nákladové výhody středoevropských ekonomik se už projevuje při lokalizačních rozhodnutích nadnárodních výrobců o posunu nových

investic východním směrem. Prostor pro rozvoj znalostně náročnějších segmentů je omezený především v automobilovém průmyslu (zatímco např. výroba letadel patří do skupiny odvětví s vysokou technologickou náročností). Perspektivou může být soustředění na projekční aktivity v užší vazbě na výzkum průlomových technologií a mezioborové vazby (např. nové druhy pohonných hmot, materiálů s možností recyklace, využití informačních a komunikačních technologií).

Klíčový význam odvětví dopravních prostředků v ČR a dalších nových členských zemích EU ukazuje **mezinárodní srovnání** jeho podílu na celkové přidané hodnotě (viz obrázek 1). Česká republika zaujímá vůdčí pozici spolu s Německem, vysoký je podíl dopravních prostředků rovněž v Maďarsku, na Slovensku a v Rumunsku. Německo sehrává zásadní roli také jako destinace vývozu z nových členských zemí a mateřská země zahraničních investic odvětví dopravních prostředků. Vývoj německé ekonomiky (a specificky německých vývozu) proto významně ovlivňuje také situaci v zemích s vysokou specializací na výrobu dopravních prostředků.

Obrázek 1: Podíl dopravních prostředků na celkové přidané hodnotě v zemích EU, rok 2006 (v %, b.c.)

Poznámka: Rumunsko, Finsko a Velká Británie rok 2005. Pramen: EUROSTAT – National Accounts, 31.8.2008.

Nejvýznamnějším vývozcem motorových vozidel (SITC 781) je Německo, jehož podíl v roce 2007 na exportech mimo EU dosáhl 56,7 %, druhé místo zaujímá Velká Británie (11,8 %), následuje Francie a Švédsko (4,8 %). Podíl České republiky (1,2 %) je méně než poloviční oproti Slovensku (2,7 %), podobně jako průměrný roční růst vývozu v letech 2005–2007 (15,0 % oproti 41,0 %) a obchodní bilance (785 mil. oproti 1859 mil. EUR).

Vývoj **ekonomické výkonnosti** se v období 2002–2006 vyznačoval nejrychlejší rostoucí produktivitou práce ze všech srovnávaných odvětví (13,6 % ročně). Důvodem byla zejména vysoká dynamika přidané hodnoty v reálném vyjádření, která se kromě produktivity projevila také v nejvyšších relativních přírůstcích počtu zaměstnanců (3,6 % ročně). Nejrychlejší růst odvětví zaznamenalo v druhé polovině sledovaného období (s mezníkem vstupu ČR do EU v roce 2004 a s ním související expanzí exportu). V roce 2005 došlo k ná-

běhu kolínské automobilky TPCA, což zvýšilo přidanou hodnotu v reálném vyjádření o téměř 20 % i počet zaměstnanců v odvětví (11,7 % meziročně). Jednotkové pracovní náklady ukazují průměrný nárůst o více než 3 % ročně, což spolu se zhodnocováním české koruny vedlo k výraznému oslabování cenové konkurenční výhody na zahraničním trhu. Vývozní výkonnost však nebyla tímto vývojem zatím oslabena.

Tabulka 2: Tempa růstu dopravních prostředků v ČR (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006	Prům.
Produkce (b.c.)	0,1	2,7	14,9	18,3	13,5	9,7
HPH	8,3	-2,2	42,7	6,0	9,8	12,0
HPH (s.c.)	10,8	-7,2	44,6	19,8	26,8	17,7
Zaměstnanost	2,6	-3,0	2,0	11,7	5,2	3,6
Produktivita (s.c.)	8,0	-4,4	41,8	7,2	20,5	13,6
THFK	20,9	-31,4	50,5	-2,5	-28,5	-2,7
Vývoz	-2,1	7,9	20,9	18,1	19,6	12,5
Dovoz	0,9	13,4	18,5	8,4	11,5	10,4
JPN (s.c.)	3,0	1,8	-23,0	26,1	15,6	3,3
Deflátor produkce	-3,5	0,4	0,1	-3,4	-3,4	-2,0

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

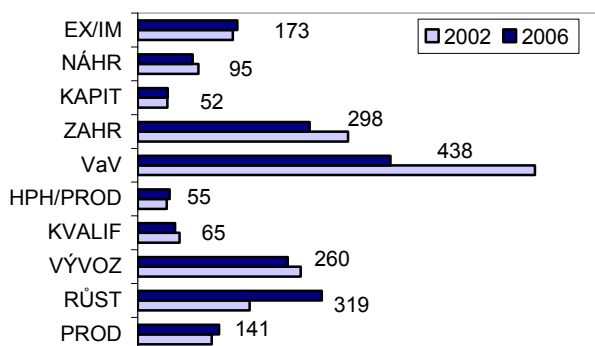
Cenový vývoj výroby dopravních prostředků v letech 2002–2006 poznamenal pokles meziročně o 0,7 %. Směrem dolů jej táhla především dvoustopá motorová vozidla, naopak ostatní dopravní prostředky zaznamenaly mírný růst cen. Z rozdílu mezi deflátozem produkce a indexem cen průmyslových výrobců vyplývá jednoznačně negativní vliv cen vývozu. Klesaly nejen ceny motorových vozidel, ale zejména jejich náhradních dílů. Při očištění o vývoj kurzu koruny, která zhodnocovala v průměru o 3,6 % ročně, byl však nárůst cen dosahovaných na zahraničních trzích zejména u motorových vozidel pozitivní.

Tabulka 3: Vývoj cen dopravních prostředků v ČR (2005=100, ceny předchozího roku = 100)

	2002	2003	2004	2005	2006
2005=100	102,8	102,5	102,1	100,0	98,7
Meziročně	100,7	99,7	99,7	97,9	98,7

Pramen: ČSÚ - Ceny výrobků (14.8.2008).

Obrázek 2: Konkurenceschopnost dopravních prostředků, rok 2002 a 2006

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

V **hodnocení konkurenceschopnosti** (viz obrázek 2) vykazuje odvětví dopravních prostředků spíše nadprůměrné hodnoty, a to zejména v ukazatelích internacionalizace (vývozní výkonnost, relativní obchodní bilance a podíl sektoru pod zahraniční kontrolou). Relativně nejvyšší vůči průměru ČR (více než čtyřnásobný) je podíl výdajů na výzkum a vývoj na tržbách. Dynamika produktivity je nejvyšší ve zpracovatelském průmyslu a více než trojnásobně převyšovala průměr ČR, nadprůměrná je také její úroveň. Naopak kvalifikační struktura je spíše podprůměrná. Náročnost přidané hodnoty na kapitálové vybavení je pouze poloviční k průměru ČR. Mezi roky 2002 a 2006 se pozice odvětví relativně zhoršila nejvíce

v náročnosti tržeb na výzkum a vývoj, která byla ještě v roce 2002 sedminásobná vůči průměru ČR. Mírně se také snížil náskok v podílu zahraničního sektoru, i přesto však zůstal trojnásobný vůči úrovni České republiky. Obdobný trend je patrný i u vývozní výkonnosti. Oslabování pozice výroby dopravních prostředků v uvedených ukazatelích je pouze relativní, a to do značné míry kvůli jeho výchozí dobré úrovni – ostatní odvětví ji postupně dotahují. Nejvýraznější zlepšení zaznamenalo odvětví v dynamice produktivity, která v období 2002–2006 přesahovala trojnásobek průměru ČR.

Internacionalizace

Vývoz produkce dopravních prostředků rostl vysokým tempem v průměru o 12,5 % ročně, tempo růstu dovozu však bylo také vysoké (10,4 %). Přispěl k tomu zejména dynamický vývoj exportu osobních automobilů, které tvoří necelou polovinu hodnoty vývozu dopravních prostředků, a jejich dílů, což je druhá nejvýznamnější skupina. Nejvyšší dynamiku vývozu (dvojnásobnou než automobilů) dosahovala ostatní motorová vozidla (autobusy, traktory), jejichž váha je však nízká. Celková obchodní bilance s dopravními prostředky přesáhla 200 mld. Kč v roce 2006, přičemž zhruba tři čtvrtiny tvořily automobily a čtvrtinu díly a příslušenství, naopak nejvyšší negativní saldo vykazuje ČR u nákladních automobilů.

Podíl produkce určené na zahraniční trhy se ve sledovaném období postupně zvyšoval, až v roce 2006 přesáhl tři čtvrtiny. Analogicky se zvyšovalo také pokrytí domácí poptávky dováženými výrobky, podíl tuzemských producentů však stále přesahoval jednu třetinu. Důvodem je rostoucí podíl tuzemských subdodavatelů odvětví ale i přetrvávající (a v evropském srovnání stále vysoká) věrnost českých zákazníků domácí značce. Proti těmto faktorům však jednoznačně stojí cenová výhodnost dovážených dopravních prostředků. Intraodvětvový obchod ve sledovaném období klesal v souvislosti s rostoucím podílem tuzemských subdodavatelů pro automobilový průmysl.

Tabulka 4: Internacionalizace dopravních prostředků (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
Vývozní výkonnost	69,6	69,3	73,2	73,0	76,9
Pronikání dovozů	59,0	59,8	63,8	61,7	64,8
Pokrytí vývozu dovozy	159,4	151,5	154,6	168,5	180,7
Intraodvětvový obchod	77,1	78,9	78,5	72,6	71,3

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Podíl **podniků pod zahraniční kontrolou** na produkci je vysoký a blíží se 90 %, o něco nižší je podíl na přidané hodnotě. Ve sledovaném období nedošlo k jeho výraznému nárůstu, protože největší přechod vlastnictví se odehrál již během privatizace v 90. letech. Podíl zahraničního sektoru na zaměstnanosti jen mírně převyšuje 70 %, což svědčí o vysoké produktivitě.

Tabulka 5: Význam PZI a podniků pod zahraniční kontrolou v dopravních prostředcích (v % ČR)

	2002	2003	2004	2005	2006
Produkce	83,0	85,0	88,8	89,4	87,4
Hrubá přidaná hodnota	77,1	78,4	85,8	85,0	83,2
Zaměstnanost	64,1	66,6	72,9	72,4	71,6
Tvorba hrubého FK	73,8	85,0	91,2	92,4	88,5

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Obdobně jako u ostatních odvětví zpracovatelského průmyslu je nejvyšší rozdíl mezi podniky v domácím a zahraničním vlastnictví na tvorbě kapitálu, a to zhruba trojnásobný, o něco nižší byla relace u produktivity na pracovníka. Výrazný byl také rozdíl v produktivitě práce, která se pohybovala okolo dvojnásobku v sektoru pod zahraniční kontrolou. Znatelně

nižší je podíl přidané hodnoty na jednotku hrubé produkce, což ukazuje na silnější globalizaci produkčního řetězce u zahraničních společností a na rozdílné zaměření výroby obou sektorů. Domácí subjekty fungují spíše jako dodavatelé pro výrobce finálních výrobků (dopravních prostředků), které mají převážně zahraniční vlastníky.

Tabulka 6: Výkonnost podniků se zahraniční kontrolou v dopravních prostředcích (podniky s kontrolou domácího kapitálu = 100)

	2002	2003	2004	2005	2006
Produktivita (produkce)	268	280	307	325	271
Produktivita (HPH)	188	182	225	211	185
Průměrná mzda	108	110	120	132	131
THFK na pracovníka	152	311	343	370	301

Pramen: ČSÚ - Roční národní účty (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Ekonomické výsledky

Velikostní struktura výroby dopravních prostředků se vyznačuje převažujícím podílem velkých podniků nad 100 zaměstnanců, který je nejvyšší v rámci zpracovatelského průmyslu. Mezi roky 2002 a 2006 však došlo k výraznému poklesu tohoto podílu z 95 % na 71 % ve prospěch středně velkých firem. Důvodem byl především dynamický rozvoj subdodavatelských odvětví pro automobily složených převážně ze subjektů střední velikosti s počtem zaměstnanců mezi 20 a 100. Podíl malých podniků zůstává pod 5 %.

Tabulka 7: Struktura tržeb v dopravních prostředcích podle velikosti podniků (v %)

	2002			2006		
	Malé	Střední	Velké	Malé	Střední	Velké
v %	1,1	4,5	94,5	4,5	23,7	71,8

Pramen: ČSÚ – databáze údajů za nefinanční podniky (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Vývoj **finančních ukazatelů** byl charakteristický velmi stabilní mírou rentability, která přinášela 12–13 % výnosů z vlastního kapitálu. Míra okamžité likvidity jako schopnosti splatit krátkodobé závazky nebyla vysoká, ale pohybovala se nad bezpečnou hranicí. Je zřejmé, že při míře ziskovosti přesahující úrokovou míru z vkladů si nenechávaly firmy v pohotovosti více prostředků, než bylo nutné. Zadluženost mírně rostla s potřebou zdrojů pro silnou expanzi, zároveň se však snižoval ukazatel obrátu a tedy zvyšovala efektivnost využití aktiv. Souhrnné testy ukazovaly relativně vysokou míru důvěry a prakticky zanedbatelnou pravděpodobnost bankrotu.

Tabulka 8: Finanční ukazatele v dopravních prostředcích (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
Rentabilita vl. kap.	12,8	11,5	13,3	12,1	13,1
Rentabilita tržeb	4,0	4,0	4,9	4,4	4,3
Okamžitá likvidita	0,1	0,2	0,3	0,2	0,4
Obrát celk. aktiv	1,7	1,5	1,4	1,5	1,3
Celk. zadluženost	57,0	60,6	57,4	59,8	68,5
Alt. test důvěryh.	2,4	2,2	2,2	2,3	2,1
Teflerův test	0,6	0,5	0,6	0,6	0,5

Pramen: ČSÚ – databáze údajů za nefinanční podniky (30. 6. 2008), vlastní výpočty.

Porovnání velkých podniků podle druhu vlastnictví ukazuje na velké rozdíly v rentabilitě celkových aktiv. Podniky pod zahraniční kontrolou patří do globálních ekonomických seskupení s rozvinutou dodavatelsko-odběratelskou sítí, což se projevuje v jejich dvojnásobné míře rentability oproti domácím subjektům. Ze srovnání marže účetní přidané hodnoty ovšem vyplývá, že podniky s tuzemským vlastníkem naopak dosahují o 8 % vyšší hodnoty než společnosti pod zahraniční kontrolou. Tento jev způsobuje zčásti daňová optimalizace globálních podniků, které se snaží o maximalizaci zisku za celou skupinu,

nikoli za jednotlivé podniky. Růst ziskové marže a výsledky Altmanova indexu důvěryhodnosti potvrzují, že podniky pod zahraniční kontrolou jsou ve velmi dobré finanční situaci. Určitým problémem domácích podniků je podíl celkové zadluženosti, která dosahovala v roce 2006 více než 70 % hodnoty aktiv.

Inovační aktivity

Výroba dopravních prostředků zahrnuje nejvýznamnější část podnikatelských výdajů na **výzkum a vývoj** v českém zpracovatelském průmyslu. Z hlediska významu veřejných zdrojů se zásadně liší odvětví motorových vozidel a ostatních dopravních prostředků. V roce 2006 dosáhly výdaje na VaV realizované v odvětvové skupině dopravních prostředků v podnikatelském sektoru 8527,2 mil. Kč (z toho 7328,7 mil. připadá na odvětví motorových vozidel a 1198,5 mil. na odvětví ostatních dopravních prostředků). Tato částka představuje 25,8 % celkových výdajů na VaV v podnikatelském sektoru ČR (resp. 38,8 % výdajů zpracovatelského průmyslu). Růst výdajů poměrně výrazně fluktuuje, v průměru dosáhl 5,1 % ročně (4,3 % u motorových vozidel, 11,0 % u ostatních dopravních prostředků). Znalostní náročnost podle ukazatele podílu výdajů na VaV na přidané hodnotě je ve srovnání s průměrem ČR velmi vysoká, vyvíjí se však rozdílně mezi odvětvím motorových vozidel a ostatních dopravních prostředků.

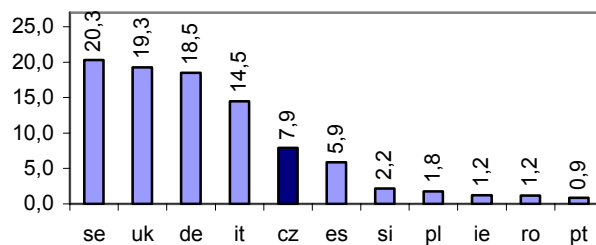
Tabulka 9: Výdaje podnikatelského sektoru na VaV (mil. Kč), jejich meziroční růst (v %) a podíl VaV výdajů na přidané hodnotě v dopravních prostředcích (v %)

	2002	2003	2004	2005	2006
VaV výdaje	6150,9	6230,8	6643,6	8355,4	8527,2
- motor.vozidla	5388,6	5384,6	5866,7	7253,3	7328,7
- ost.dopr.prostř.	762,3	846,2	776,9	1102,2	1198,5
Meziroční růst	-7,4	1,3	6,6	25,8	2,1
- motor.vozidla	-9,1	-0,1	9,0	23,6	1,0
- ost.dopr.prostř.	7,1	11,0	-8,2	41,9	8,7
% HPH	9,3	9,6	7,2	8,5	7,9
- motor.vozidla	9,2	9,6	7,0	8,2	7,5
- ost.dopr.prostř.	9,8	9,6	9,0	11,5	12,4

Pramen: ČSÚ – Výdaje na VaV, Roční národní účty, vlastní výpočty.

Přestože je specializace výdajů na výzkum a vývoj v podnikatelském sektoru v ČR velmi výrazná ve prospěch odvětvové skupiny dopravních prostředků, ve srovnání s vyspělejšími zeměmi zůstává znalostní náročnost těchto odvětví v průměru dosud nízká (převyšuje však úroveň v ostatních nových členských zemích, viz obrázek 3).

Obrázek 3: Podíl výdajů na VaV na přidané hodnotě dopravních prostředků (v %), rok 2005–2006

Poznámka: Údaje za poslední dostupný rok. Pramen: EUROSTAT – National Accounts, Science and Technology (1.9.2008), vlastní výpočty.

Rozdíly ve znalostní náročnosti se však projevují také mezi dílčími obory dopravních prostředků. V případě výroby letadel a kosmických lodí (OKEČ 353) dosahuje podíl výdajů na výzkum a vývoj na přidané hodnotě podle údajů databáze SBS EUROSTATU v roce 2005 v Německu 20,2 %, ve Francii 36 %, ve Švédsku 41 % a ve Velké Británii 26 %. Vysoká

znalostní náročnost tohoto oboru je ve vyspělých zemích výrazně ovlivněna významem vojenského (vládou financovaného) výzkumu. Znalostní náročnost dokumentuje i podíl tří nejvýznamnějších zemí (Německo, Francie a Velká Británie) na patentových přihláškách oboru u EPO, který za období 2000–2004 dosáhl 82,9 % (tj. 714 přihlášek). V ČR jsou v databázi SBS k dispozici údaje za rok 2006, kdy podíl VaV výdajů činil 28,1 % (ekonomický význam odvětví je však ve srovnání s uvedenými vyspělými zeměmi zcela zanedbatelný, stejně jako jeho mezinárodní patentová výkonnost). V oboru výroby motorových vozidel (OKEČ 341) ČR za vyspělými zeměmi znatelně zaostává. Znalostní náročnost dosahuje ve Švédsku 36,4 %, v Německu 30,2 % a ve Francii 20,2 %, zatímco v ČR pouze 13,1 %.

Box – Podpora výzkumu a vývoje z veřejných prostředků v oborech dopravních prostředků (IS VaV)

Vedle institucionální podpory směřující na Výzkumný a zkušební letecký ústav, a.s. je poměrně rozsáhlá i projektová podpora v oboru **aeronautilky, aerodynamika a letadel**. Při zohlednění rovněž role spolupříjemce dosahuje státní podpora projektů s účastí VZLÚ, a.s. řešených v roce 2008 za celou dobu jejich trvání 590 mil. Kč. V roce 2008 bylo celkem v oboru řešeno 26 projektů s celkovou státní podporou za celou dobu řešení 781,7 mil. Kč. (u dalších 11 projektů je tento obor uveden jako vedlejší). Nejvýznamnějším poskytovatelem projektové podpory v oboru je ministerstvo průmyslu a obchodu s 22 projekty s celkovou podporou 529,8 mil. Kč. Zbývající čtyři projekty podporuje ministerstvo školství (251,9 mil. Kč). Největší část podpory získávají pouze dva projekty: (1) Dokončení vývoje malého víceúčelového dopravního letounu EV - 55 Outback, příjemcem je EVEKTOR, s.r.o., účastní se 17 dalších spolupříjemců, státní podpora dosahuje 292 mil. Kč z prostředků MPO v rámci programu IMPULS (2007–2010), (2) Centrum leteckého a kosmického výzkumu, příjemcem je VUT – Fakulta strojního inženýrství, účastní se pouze dva spolupříjemci, podpora dosahuje 235 mil. Kč z prostředků MŠMT v rámci programu Výzkumná centra (2005–2009). Další významní příjemci oborové projektové podpory jsou např. AERO Vodochody, a.s., JIHLAVAN Airplanes, s.r.o., AVEKO, s.r.o., HPH, s.r.o. Veřejná podpora v oboru **pozemních dopravních systémů a zařízení** zahrnuje rovněž výzkum kolejových vozidel, ovšem ve velmi omezeném rozsahu. Z významnějších projektů je uvedeno pouze Výzkumné centrum kolejových vozidel s celkovou podporou 130 mil. Kč za období 2005–2009 pro příjemce Fakultu strojní ZČU a další tři spolupříjemce (Výzkumný ústav kolejových vozidel, a.s., Škoda výzkum, s.r.o. a Dopravní fakulta Univerzity Pardubice). V oboru **pohon, motory a paliva** lze rovněž uvést pouze jeden významnější podporovaný dlouhodobější projekt, a to Výzkumné centrum spalovacích motorů a automobilů Josefa Božka II, s celkovou podporou 182,4 mil. Kč v období 2005–2009, příjemce Fakulty strojní ČVUT a dalších pěti spolupříjemců.

Struktura financování podnikatelského VaV ve výrobě dopravních prostředků v ČR vykazuje zásadní význam vlastních zdrojů (97,4 %), podíl veřejných zdrojů je velmi nízký (2,5 %). Zcela dominují výdaje zahraničních firem (83,8 %). Poměrně velká část podnikatelských výdajů na VaV v dopravních prostředcích je realizována v samotném odvětví výzkumu a vývoje (391,4 mil. Kč v roce 2006, tj. 8,7 % v OKEČ 73). Tato část výdajů je převážně financována z veřejných zdrojů, jak ukazují údaje podle metodiky GBAORD. V kapitole průmyslové výroby a technologií připadá na obor výroby motorových vozidel a jiných dopravních prostředků 22 % státní podpory (20 % v roce 2007), tedy 476,2 mil. Kč (resp. 484,7 mil. v roce 2007), z toho na motorová vozidla pouze 48,5 mil. (34,7 mil. v roce 2007). Zcela dominantním oborem státní podpory VaV je letecký a kosmický průmysl, který získává 363,0 mil. (384,2 mil. v roce 2007). Více než motorová vozidla získává ze státních zdrojů i obor ostatních dopravních prostředků (64,7 mil., resp. 65,8 mil. v roce 2007). Význam leteckého průmyslu ve veřejné podpoře v ČR ukazují i údaje informačního systému VaV. Pro obor aeronautiky, aerodynamiky a letadel zahrnují čtyři výzkumné záměry pro období 2004–2010 s celkovou státní pod-

porou 606,1 mil. Kč pro jediného příjemce, kterým je Výzkumný a zkušební letecký ústav, a.s. (z prostředků ministerstva školství). VZLÚ je také významným příjemcem nebo spolupříjemcem projektové podpory.

Počet **pracovníků výzkumu a vývoje** a v jejich rámci výzkumníků se poměrně významně zvyšuje. Ve struktuře pracovníků mírně převažují technické síly oproti výzkumníkům. Odvětvová skupina dopravních prostředků vykazuje velmi vysokou úroveň VaV výdajů na výzkumníka (4,45 mil. Kč v roce 2006, tj. 153 % ČR). Oproti roku 2005 se mírně snížila intenzita využití pracovníků výzkumu a výzkumníků pro samotné VaV aktivity (FTE vyjádření).

Tabulka 10: Pracovníci VaV a výzkumníci v podnikatelském sektoru (HC a FTE) v dopravních prostředcích (poč. osob, % ČR)

	HC		% ČR	FTE		% ČR
	2005	2006		2005	2006	
VaV pracovníci	3594	3976	13,2	3339	3601	14,9
- Výzkumníci	1729	1912	14,3	1669	1780	15,8

Pramen: ČSÚ – Ukazatele výzkumu a vývoje, vlastní výpočty.

Intenzita **inovačních aktivit** ve výrobě dopravních prostředků je ve srovnání se zpracovatelským průmyslem nadprůměrná s výjimkou marketingových inovací. Nadprůměrný je proto i podíl inovujících podniků a podniků s inovační aktivitou. Ve struktuře trhů u inovačních podniků převažují jednoznačně jako nejvýznamnější zahraniční destinace (67,9 %), u neinovačních podniků jsou podobně významné jako destinace národní (41,3 %).

Tabulka 11: Typy inovací (v % podniků), TI 2004–2006

	Pro- dukt.	Pro- cesní	Marke- ting.	Orga- nizač.	Inov. aktivita	Inov. podn.
Dopravní prost.	36,5	39,3	15,2	41,0	58,2	47,3
Zprac. průmysl	26,9	28,4	17,2	31,2	47,4	36,9

Pramen: ČSÚ – Inovační aktivity podniků v ČR, vlastní výpočty.

V inovačních aktivitách sehrává významnou roli **výzkum a vývoj**. Z celkového počtu technicky inovačních podniků ve výrobě dopravních prostředků jich 63,9 % provádí vlastní výzkum a vývoj, přičemž převažují podniky věnující se VaV soustavně (36,5 % oproti 27,4 % příležitostně). Struktura nákladů na inovace je velmi příznivá ve vztahu k významu výdajů na výzkum a vývoj oproti zpracovatelskému průmyslu. Podíl výdajů na vnitřní i vnější VaV je vysoce nadprůměrný (31,6 % a 40,3 %), naopak nízký je podíl výdajů na stroje a zařízení (27 %), což je pro průmyslové odvětví v ČR netypické. Intenzita inovace se i z tohoto důvodu pohybuje na zpracovatelském průměru (2,7 %).

Velmi příznivé jsou rovněž **ekonomické efekty** inovačních aktivit ve výrobě dopravních prostředků. Nadprůměrný podíl podniků zavádějících produktovou a procesní inovaci se odráží ve vysokém významu tržeb za produkty nové na trhu (44,5 %, což je více než dvojnásobek zpracovatelského průměru). Nadprůměrný je také podíl podniků, které podaly žádost o patent (10,8 % oproti 6,9 %). Nicméně při velmi vysoké intenzitě výdajů na VaV není relativní patentová aktivita odvětvové skupiny nijak výjimečná. Relativní náklady na patent či průmyslový vzor jsou i z tohoto důvodu extrémně vysoké (637 %, resp. 515 % zpracovatelského průměru).

Význam **otevřenosti** inovačních aktivit je v českých dopravních prostředcích mírně vyšší oproti průměru zpracovatelského průmyslu (49,6 % podniků spolupracovalo na inovačních aktivitách). Z hlediska struktury spolupracujících subjektů se odvětvová skupina vyznačuje častější spoluprací uvnitř podniku či podnikové skupiny a se soukromými výzkumnými pracovišti (58,7 %, resp. 52,0 %).

Trh informačních a komunikačních technologií

Příznivou charakteristikou rozvoje informační společnosti v ČR je zatím stále vysoká **dynamika ICT trhu** (ve srovnání se západoevropskými průměry i celkovým růstem české ekonomiky). Důvodem je dosud nenasycenost poptávky všech klíčových uživatelských sektorů i měnový kurs podporující dovoz. Vysvětlení je však nutno hledat i v nedostatečné schopnosti českých firem využívat informatiku ke zvýšení vlastní produktivity a konkurenceschopnosti, tedy dostatečně efektivně. Z dlouhodobějšího hlediska tato charakteristika představuje pro rozvoj ICT sektoru značné riziko, proto se výrobci a prodejci v současné době stále více zaměřují na doplňkové služby a na rozsáhlou osvětu mezi zákazníky.

Box 1 – Členění ICT sektoru

Podle odvětvové klasifikace (OKEČ) patří do oblasti ICT vybrané aktivity zpracovatelského průmyslu a služeb, a to v průmyslu výroba kancelářských strojů a počítačů (OKEČ 30) a výroba elektronických součástek a zařízení (32), ve službách velkoobchod s počítači, počítačovým periferním zařízením a software (51.84), maloobchod s kancelářským zařízením, počítači a standardním software (52.48), telekomunikace (64.2) a činnosti v oblasti výpočetní techniky (72). Rychlý technický rozvoj však bude vždy komplikovat zařazení některých produktů a činností. Platí to především pro velkou část internetového podnikání. Např. Seznam.cz, jedna z ikon domácího ICT byznysu, vlastně formálně do oboru vůbec nepatří - jeho převládající oblastí podnikání je prodej reklamy. Většina konzultačních firem specializovaných na analýzu ICT trhu (Gartner, IDC, Forrester Research ad.) pracuje na rozdíle od odvětvového členění zpravidla s následující strukturou: **IT trh** zahrnuje (1) hardware: servery (Windows/x86, Linux, Unix, speciální), PC (desktop, notebook), periférie, kancelářská technika (kopírky, faxy, multifunkční zařízení) síťové karty, kabeláž, routery, přepínače, (2) software: standardní (krabicový), vyvíjený na zakázku, (3) služby: konzultace, projekční práce, implementace/systémová integrace, správa a provoz systémů, outsourcing včetně ASP, technická a jiná podpora, helpdesk, servis techniky (záruční/mimozáruční), školení, financování dodávek a jiné nadstavbové služby. **Telekomunikace** zahrnují (1) telekomunikační vybavení, (2) telekomunikační služby: služby pevné sítě, služby mobilních sítí.

Stranu **nabídky ICT trhu** charakterizuje v ČR velké množství dovozců zboží a služeb včetně zastoupení prakticky všech velkých světových firem. Trh ICT služeb je rozsáhlý a velmi rozdílný, se stále silnější převahou nadnárodních dodavatelů. Znalostní náročnost CT aktivit je velmi diferencovaná. Zahraniční investoři se v ČR soustředili zatím na budování významných montážních kapacit či velkých středisek služeb poskytovaných na dálku s nulovým či zanedbatelným významem vlastních výzkumných a vývojových aktivit. Domácí nabídka zahrnuje spíše malé (téměř výhradně software) firmy, zpravidla s lokální působností. Pouze v několika málo případech dosáhly výraznějšího ekonomického úspěchu díky vstupu (nebo převzetí) ze strany kapitálově silného zahraničního partnera nebo investora. Skutečně velký příběh celosvětového úspěšného startupu však v ČR zatím chybí.

Sektor ICT je jeden z mála oborů v ČR s dostatečným prostorem pro soustavný růst a také s novými příležitostmi uplatnění na zahraničních trzích. Domácí trh je sice dosud poměrně nenasycený, ale pro expandující firmy nedostatečný. Vstup do odvětví může být v řadě aktivit investičně nenáročný, vyžaduje spíše odpovídající kvalifikace ve spojení s úspěšným obchodním modelem. Snadnost vstupu zároveň zesiluje konkurenční tlak a podněcuje soustavnost inovací. Silná intenzita globalizace prakticky minimalizuje překážky exportu (kromě síly konkurence). Při hodnocení významu

ICT sektoru je třeba odlišit samotné produkční hledisko od hlediska užití, tj. jako prostředku pro zvýšení konkurenceschopnosti a produktivity prakticky všech odvětví průmyslu, služeb a veřejné správy (ve významu generické průřezové nebo také horizontální technologie).

Tabulka 1: Výdaje na ICT v % HDP, rok 2006

	EU-27	EU-15	Top EU	Česká republika		
				2004	2005	2006
Celkem	5,7	5,6	..	6,7	7,2	7,6
Informační tech.	2,7	2,7	3,8 SE	2,8	3,0	3,2
Komunik. tech.	3,0	2,9	7,6 LV	3,9	4,2	4,4

Pramen: EUROSTAT – Information Society Statistics, 19. 6. 2008.

Rozsah a dynamiku trhu ICT přibližuje podíl souvisejících výdajů (v % HDP), který je v ČR soustavně vyšší oproti průměru EU (viz tabulka 1). Větší význam mají výdaje do komunikačních technologií, rovněž díky investicím do zaostávajícího technologického vybavení (infrastruktury). Tato charakteristika platí pro většinu nových členských zemí EU. Vyspělejší ekonomiky se naopak vyznačují významnějším podílem výdajů do informačních technologií.

Tabulka 2: Ekonomické ukazatele sektoru ICT v ČR (v mld. Kč)

	2003	2004	2005	2006	Růst
Tržby ICT – zpracovat. průmysl	179,5	236,1	221,7	291,4	17,5
30 – počítače, počít. vybavení	76,9	84,0	103,5	116,3	14,8
32 – elektron. souč. a zařízení	81,3	124,2	89,3	142,0	20,4
321- elektronické součástky	23,3	40,9	18,4	54,1	32,4
322 – komunikační technika	42,2	56,7	36,4	33,2	-7,7
323 – spotřební elektrotechnika	15,8	26,6	34,6	54,7	51,3
332 – přesné přístroje	17,8	23,1	23,8	26,4	14,0
333 – řídicí přístroje v průmyslu	3,6	4,8	5,1	6,8	23,6
Tržby ICT – služby	195,3	208,1	223,4	253,6	9,1
642 – telekomunikace	119,8	125,1	130,8	139,1	5,1
72 – výpočetní technika	75,5	83,0	92,6	114,5	14,9
721- poradenství v hardware	4,1	3,2	4,6	6,5	16,6
722 – poradenství software	53,8	64,4	72,2	87,8	17,7
723 – zpracování dat	8,8	7,6	7,7	10,7	6,7
724 – databáze	1,3	0,9	0,9	1,0	-8,4
725 – opravy a údržba	6,7	6,3	6,7	8,2	7,0
726 – ostatní činnosti	0,8	0,5	0,6	0,3	-27,9
Vývoz	166,7	231,8	233,5	303,2	22,1
Telekomunikace	24,5	27,8	20,9	20,2	-6,2
Počítače	85,8	103,1	114,1	161,4	23,4
Elektronické komponenty	33,6	49,4	44,5	46,9	11,8
Spotřební zboží	14,7	38,9	42,9	62,5	62,0
Ostatní ICT zboží	8,1	12,6	11,0	12,3	14,9
Dovoz	199,8	241,4	233,9	311,0	15,9
Telekomunikace	25,0	29,5	20,6	25,8	1,1
Počítače	66,5	83,1	82,3	129,2	24,8
Elektronické komponenty	73,6	82,9	86,3	101,3	11,2
Spotřební zboží	17,9	27,3	26,4	34,8	24,8
Ostatní ICT zboží	16,8	18,6	18,3	19,9	5,8
Příjmy ze služeb	4,5	8,6	22,2	28,4	84,8
Telekomunikační služby	2,5	5,2	8,2	8,5	50,4
Služby výpočetní techniky	2,0	3,4	14,0	19,9	115,1
Platby za služby	11,6	15,6	18,6	19,7	19,3
Telekomunikační služby	7,7	10,3	7,9	7,9	0,9
Služby výpočetní techniky	3,9	5,3	10,7	11,8	44,6

Poznámka: Průměrný roční růst v %. Pramen: ČSÚ vlastní výpočty.

V odvětvovém členění podle OKEČ přibližují rozsah ICT trhu v ČR údaje o tržbách a obchodu (viz tabulka 2). V absolutním vyjádření se v roce 2006 pohybuje na podobné úrovni tržby v ICT průmyslu a službách, průměrný roční růst je však ve sledovaném období téměř dvojnásobný ve zpracovatelském sektoru. V zahraničním obchodě je příznivý předstih

dynamiky vývozu před dovozem (sektorová obchodní bilance za poslední dostupný rok je nicméně záporná).

V alternativním pojetí European Information Technology Observatory (EITO) je hodnota domácího trhu samotných informačních technologií (IT) v České republice odhadována na 3,2 mld. EUR v roce 2007 (viz tabulka 3), hodnota trhu komunikačních technologií na 4,3 mld. Růst ICT celkem v roce 2007 dosáhl 8,4 %, v roce 2008 je předpokládán mírný pokles na 6,4 %.

Tabulka 3: Hodnota ICT trhu v ČR (v mil. EUR)

	2006	2007	2008		2006	2007	2008
ICT celkem	6914	7494	7970	Telekom. celk.	3999	4279	4471
IT celkem	2915	3215	3499	- vybavení	464	475	474
- hardware	1034	1166	1269	- pevné sítě	1019	1036	1060
- software	598	659	728	- mob. sítě	2222	2419	2562
- IT služby	1017	1117	1227	- ostatní	294	349	375

Poznámka: Rok 2008 odhad. Pramen: EITO (2007).

Dlouhodobý růst českého trhu informačních a komunikačních technologií za posledních deset let je velmi silný, v průměru 9,6 % v období 1998–2008 (viz tabulka 4). Do značné míry tato vysoká růstová výkonnost odráží výchozí zaostalost vybavení digitálními technologiemi. S postupným nasycováním poptávky tempo růstu klesá a ve střednědobém horizontu se patrně stabilizuje na průměrných západoevropských hodnotách, tj. 2–4 % ročně. Při rozdělení trhu informačních technologií na jeho tři základní složky podíl hardware na českém trhu dlouhodobě klesá ve prospěch software a služeb, což znamená, že zákazníci mají stále vyspělejší nároky. Jinými slovy překonali fázi pořízení základního vybavení a nyní se jej snaží efektivně využít pro zvýšení konkurenceschopnosti své firmy.

Tabulka 4: Roční růst ICT trhu v ČR (v %)

1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
17,5	-2,0	29,7	6,7	9,6	10,8	6,3	5,1	9,6	8,4	6,4

Poznámka: Rok 2008 odhad. Pramen: EITO (2000–2007).

Z 3,2 mld. EUR tvořících domácí trh IT připadá zhruba 1 mld., tedy necelá třetina, na **domácí produkci**. Jde o téměř veškeré IT služby, malou část produkce softwaru a hardwaru. U telekomunikací jsou služby pevné a mobilní sítě domácím produktem, zatímco vybavení pro tyto sítě je téměř beze zbytku dováženo. V ČR jsou přímo zastoupeny téměř všechny rozhodující světové firmy v oboru, některé z nich poměrně významně. Např. Hewlett-Packard má v ČR kolem 800 zaměstnanců a dalších 1500 přibude po dokončení akvizice DHL, jen o málo méně zaměstnanců pracuje v IBM ČR, SAP a několika dalších společnostech. Všechny tyto firmy postupně přecházejí od původního modelu (dovozu výrobků a později služeb) k rozvoji vlastní, exportně zaměřené produkce v ČR. Zahnuje zejména vývoj software a centra sdílených služeb, která do zahraničí poskytují nejruznější činnosti realizovatelné tzv. po drátě (od účetnictví po správu počítačových sítí).

K významným ukazatelům rozsahu a dynamiky IT trhu patří **prodej osobních počítačů (PC)**. Na toto základní zařízení zpravidla ve víceméně fixním a předvídatelném poměru navazuje prodej softwaru, periférií, služeb, internetového připojení ad. V roce 2007 se v ČR prodal zhruba jeden milion kusů PC, což je nejvyšší hodnota v historii a odpovídá meziročnímu růstu 29 %. Na výsledku se podílelo více faktorů. Silná ekonomika stimulovala poptávku a silná koruna dovoz, ceny počítačů rapidně klesaly díky konkurenci mezi výrobci i technologickému pokroku, nová koncepte e-governmentu podněcovala nákupy ve veřejném sektoru. Rozhodující mezi těmito vlivy je patrně

kurs koruny vůči dolaru a euru. Určuje nejen ceny kompletních dovezených zařízení, ale také podstatnou část cen domácí produkce, zpravidla montáže z dovezených součástek.

Tabulka 5: Největší dodavatelé PC na český trh, rok 2007

	Acer	Hewlett-Packard	Asus	Fujitsu Siemens	Dell
Poč. kusů	179 567	163 786	118 363	78 375	78 100
Růst v %	32,3	32,9	71,9	37,3	8,4

Pramen: IDC a Inside.

Největšími **dodavateli PC** na český trh v roce 2007 byly společnosti Acer, Hewlett-Packard a Asus (celkem představují téměř polovinu prodeje). Domácí producenti byli ve srovnání s minulými lety zatlačeni do pozadí. Významným příkladem je společnost AutoCont (viz box 2), po řadu let největší český dodavatel PC, který na své ostravské montážní lince ve svých nejlepších letech (2000–2002) produkoval pětinu osobních počítačů prodaných v ČR. Dnes je produkce PC v tomto holdingu řízeně utlumována a hlavní aktivity se přesunuly do oblasti informatických služeb, správy a tvorby podnikových informačních systémů, kde je přidána hodnota větší a trh méně konkurenční. Světový vývoj trhu PC míří k dominanci několika málo gigantů s výrobou outsourcovanou do Číny. Poměry v českém byznysu tento trend samozřejmě kopírují. ČR je však také jedna z cílových zemí pro outsourcing.

Velkoobchodní trh IT je ve stádiu konsolidace. Nyní v ČR působí kolem deseti významných distributorů a dvou tisíc koncových prodejců ICT, ale cenový tlak (minimalizující obchodní marže) vede k úbytku obchodních subjektů. Někteří jsou z byznysu vytlačeni, jiní mezi sebou fúzí. Největším

domácím velkoobchodem (bez srovnatelného konkurenta) je konglomerát eD'system + BGS Levi s ročním obrátem přes 18 mld. Kč. Dva následující distributoři, Tech Data Distribution a ATComputers, vykazují obrát po 6 mld. Kč.

Box 2 – Příběh společnosti AutoCont

Historie společnosti AutoCont názorně ilustruje dosavadní vývojové trendy českého ICT trhu. Firma vznikla roku 1990 v Ostravě. Její zakladatelé se nedokázali proti konkurenci prosadit s vlastní verzí textového editoru, ale rychle expandovali do jiných oblastí. Pod vlastní značkou montovali PC a prodávali je ve vlastní síti maloobchodních prodejen v ČR a SR (dosud u nás největší). Koncem 90. let začala firma pronikat i do ICT služeb a podnikových informačních systémů. V roce 2001 vyhrála tendr na kontroverzní projekt internetu do škol v tehdy předpokládaném objemu 4,4 mld. Kč (všechny ostatní uchazeče komise vyřadila pro formální nedostatky nabídek). AutoCont zakázku nevidaného rozsahu (přes 3 000 škol) z technického hlediska realizoval úspěšně a získané renomé v oblasti velkých infrastrukturních projektů usnadnilo přesun těžšího do ICT služeb. Naopak prodej osobních počítačů začal klesat, protože tuzemská výroba ztrácela konkurenceschopnost vůči asijským výrobcům outsourcovaným velkými světovými značkami. V roce 2007 prodali akcionáři AutoContu (25 tuzemských fyzických osob) velkou část svého byznysu polské distribuční firmě AB S.A. za 779 mil. Kč. Předmětem prodeje byly velkoobchodní firmy ATComputers a AT Computers Slovakia, AT Compus (výrobce osobních počítačů) a Comfor Stores (řetězec prodejen, částečně vlastněných, částečně šlo o francízy, přes 150 v ČR a 63 na Slovensku). Celkový konsolidovaný obrát těchto firem v roce 2006 dosáhl 6,8 mld Kč, čistý zisk 72 mil. Kč. AutoCont působí nadále v oblasti ICT služeb (mezi dvacítkou největších dodavatelů v ČR), specializuje se na technicky náročná řešení, patří k předním světovým technologickým partnerům Microsoftu.

Vývoj **hardwaru** pro masový trh vyžaduje vysoké investice a soustřeďuje se do technologických velmocí USA, Číny, Japonska, Skandinávie. V České republice lze za perspektivní považovat pouze zaměření na malé specializované trhy (niche). Příkladem je pražská firma 2N Telekomunikace, která vyrábí pobočkové telefonní ústředny pro menší podniky, zabezpečo-

vací zařízení propojená s telefonní sítí, a to včetně příslušného softwaru. Podobných výrobců s ještě užší specializací je více, narážejí však na obtížný přístup ke kapitálu pro další rozvoj.

Box 3 – Produkce osobních počítačů v ČR

Produkce PC pro trh v ČR postupně upadá, v současnosti dosahuje nejvýše 200 tisíc kusů ročně, tj. 20 % domácí poptávky. ČR je nicméně významným vývozcem PC a jiných elektronických zařízení (zejména LCD monitorů), především díky místní pobočce tchajwanské společnosti Foxconn Technology Group (největšího OEM výrobce IT na světě, tj. produkuje výroby prodávané pod jinou značkou). V ČR montuje Foxconn zejména počítače značek Hewlett-Packard a Acer (cca 4 mil. kusů ročně). V závodech v Pardubicích, Rudné u Prahy a Kutné Hoře zaměstnává 5000 lidí a s obratem 88 mld. Kč (v roce 2007) je druhým největším exportérem v ČR po společnosti Škoda Auto. Další velké montážní závody v ČR provozuje Panasonic v Plzni (LCD televizory a monitory) a v Žatci působící konsorcium společností Hitachi a Panasonic pod názvem IPS Alpha (LCD displeje). Produkce je založena na montážní práci s malou přidanou hodnotou, převládají málo kvalifikovaní zaměstnanci a důvodem umístění v ČR jsou především relativně nízké výrobní náklady (zejména pracovní síly). S vyčerpáním této výhody lze očekávat ukončení montážních aktivit a jejich přesun do levnějších lokací.

Příznivější je pozice domácích **softwarových** firem, které mohou využít snadnosti prezentace svých produktů na internetu a s malými náklady vyvolat zájem zákazníků i potenciálních investorů. Několika českým softwarovým firmám se podařilo úspěšně proniknout do zahraničí. Příkladem jsou dva projekty podnikatele Romana Staňky, jehož společnost NetBeans převzal americký Sun Microsystems za 10 mil. USD, další firmu (Systinet) Hewlett-Packard již za 105 mil. USD.

Firmy se smíšeným obchodním modelem **software/služby**, dodávají řešení pro zákazníka na míru nebo se zabývají zákazkovým zpracováním dat. Nejdůležitější jsou v ČR společnosti Adatastra, Unicorn a Cleverlance. Čeští vývojáři patří ke světové špičce v oblasti počítačových her (Illusion Software, Geewa) a počítačové bezpečnosti (Grisoft/AEG, Alwil Software). Výjimečnou pozici si drží společnost Software602, která počátkem 90. let zaznamenala fenomenální úspěch s prvním textovým editorem pro práci v češtině. Dnes se zabývá hlavně podporou formulářů pro veřejnou správu. Velká vývojářská centra v ČR provozují i některé nadnárodní firmy, zejména Logica. Skype, Sun Microsystems, Red Hat Software a IBM.

Tabulka 6: Hodnocení hostitelských zemí outsourcingových center, rok 2005

	IE	UK	IS	IN	JAR	ČZ	PL	HU	RU	CI
Jazykové znal.	1	1	1	2	1	5	5	5	5	5
Vládní podpora	2	2	3	2	4	5	4	4	5	4
Nab. pracov. sil	3	3	3	2	3	4	3	3	2	3
Infrastruktura	2	2	2	4	4	4	4	5	5	5
Vzděláv. systém	2	2	2	2	3	3	3	4	2	4
Náklady	4	3	4	2	2	2	3	2	2	2
Politická stabilita	1	5	5	4	4	2	3	4	4	4
Kulturní soulad	1	1	2	4	1	2	2	2	3	5
Datová bezpečn.	1	1	2	3	3	2	2	2	5	5
Průměr	1,9	2,2	2,7	2,8	2,8	3,2	3,2	3,4	3,7	4,1

Poznámka: Vyšší hodnota = horší výsledek (1 – 5). Pramen: Gartner (2005).

Česká republika má stále silnější pozici jako **dodavatel IT služeb do zahraničí**. Největší outsourcingová centra, obsluhující zákazníky v západní Evropě, u nás provozuje DHL a Accenture (Praha), IBM (Brno) a TietoEnator (Ostrava), přibývá však i menších subjektů. Často vznikají téměř v režimu utajení z obavy před nepříznivou publicitou kvůli rušení pracovních míst v domovských zemích.

Tabulka 7: Nejvýznamnější dodavatelé ICT služeb na českém trhu, rok 2007 (v mil. Kč, v %)

	Tržby 2007	ICT služby	Růst ICT služeb v %	ICT v % celk. tržeb
Hewlett-Packard	6132	3931	68,9	64,1
DHL, Kapsch (elektronické mytné), MV ČR (Schengen), velkou část zakázek nezveřejňuje				
IBM	..	3250	25,0	..
Vodafone, Telefónica O2, Letiště Praha (ERP/Port), Třinecké železárny, Tesco, velkou část zakázek nezveřejňuje				
Logica	1750	1715	42,9	98,0
OTE, PRE, většinu zakázek ale nezveřejňuje				
Telefónica O2	63000	1700	190,1	2,7
Rohde&Schwarz, Rejstřík trestů, Secar Bohemia, Ministerstvo zemědělství ČR, velkou část zakázek nezveřejňuje				
SAP	..	1400	15,2	..
nezveřejňuje				
T-Systems	2648	1311	-4,7	49,5
T-Mobile, Škoda Auto, Bombardier, Letiště Praha				
Siemens IT Solut. & Serv.	1321	1078	-15,6	81,6
Státní tiskárna cenin (biometrické pasy), ČSSZ (výplatní systém důchodů a nemocenských dávek), ČNZP				
Unicom	1205	1058	25,8	87,8
Tatra banka, Komerční banka, Česká spořitelna, SEPS, Česká pojišťovna				
Adastra	1061	1040	43,1	98,0
Cetelem ČR, skupina ČSOB, Česká pojišťovna, FNKV, GE Money Bank, Home Credit, Komerční banka, Nem. Milosrdných bratří Brno, MPSV, eBanka, Tipsport, Vodafone				
Asseco Czech Republic	1030	850	-7,2	82,5
Carrier Refrigeration Operation Czech Republic, Českou spořitelna, ČSOB Pojišťovna, E.ON Česká republika, FAB, Krajský úřad Moravskoslezského kraje, Ministerstvo financí ČR, Řízení letového provozu ČR, Vodafone				
Ness Czech	..	850	29,2	..
Magistrát hl. m. Prahy, ČSU, Praha 1, Praha 4, ČÚZK, Česká spořitelna, Zentiva, TPCA, Česká rafinérská, Ministerstvo obrany ČR, Archeologický ústav AV ČR, IKEM				
TietoEnator Consulting	850	833	85,1	98,0
eInvoicing pro Českou spořitelnu, ČEZ, E.ON, Veolia Water (produkt @Faktura24)				
ICZ	1378	758	-18,4	55,0
Slovenské elektrárny, MZV ČR, Národní archiv, Hamé				
AutoCont CZ	2 353	677	21,5	28,8
MV ČR (bezpečnost datových sítí), MO ČR (CIRC), ÚKZÚZ, VZP (projekt DMS, subdodavatel pro Siemens), Korado, Škoda Auto, Telefónica O2, Opavia, Danone, MD ČR, Ústavní soud				

Pramen: Společnosti seřazeny podle podílu tržeb realizovaných v ICT službách. Pramen: Inside.

Další rozvoj outsourcingových center omezuje především (stále se zhoršující) nedostatek **kvalifikovaných pracovníků** v důsledku rozevirajících se nůžek mezi počtem absolventů vysokých škol a poptávkou. Důsledkem je tlak na růst mezd, který naráží na nákladovou hranici únosnou pro zaměstnavatele a může vést k oslabení zájmu dalších investorů. Aktuální poptávka po nových pracovnících v oblasti IT se v ČR odhaduje na 6 400 lidí ročně a toto číslo každým rokem stoupá. České vysoké školy produkují ročně asi polovinu tohoto množství (řešením je zvýšení studijních kapacit, rekvalifikace či otevření trhu pro příliv z méně rozvinutých zemí). Outsourcingová centra posunula poptávku IT specialistech do nových měřítek. Mzdy se v důsledku nedostatečné nabídky zvyšují zejména u programátorských profesí. Výhodnější je v tomto ohledu pozice zahraničních firem, jimž menší domácí společnosti nemohou konkurovat a jejich dřívější konkurenční výhoda (založená na vysoce kvalifikované a relativně levné pracovní síle) se oslabuje. Většina malých IT firem připisuje vinu za tento vývoj v minulosti uděleným investičním pobídkám velkým subjektům. Vedle

přijatelně nízkých nákladů (s výjimkou mezd špičkových specialistů, ale ty zpravidla v celkových počtech pracovníků nejsou rozhodující) se za silné stránky ČR jako hostitelské země outsourcingových center v mezinárodním srovnání pokládá kulturní kompatibilita se Západem a politická stabilita. Slabinu naopak představují jazykové dovednosti, nedostatek vládní podpory (to i přes dřívější poměrně masivní program investičních pobídek) a dostupnost pracovních sil (viz tabulka 6).

Oblast **ICT služeb** je dnes v oboru nejzajímavější pro dodavatele i zákazníky. Z hlediska dodavatelů služby znamenají možnost realizovat vyšší přidanou hodnotu a získat vyšší marže. Zákazníci potřebují ICT služby proto, aby dosáhli návratnosti svých investic do ICT, protože technologie samy o sobě, bez trvalého směřování k efektivnímu využití, velký přínos zpravidla nemají. Teprve v posledních letech dochází k důležitému posunu, kdy podnikoví zákazníci přestávají vnímat ICT jako nezbytný provozní výdaj a dívají se na ně jako na (potenciálně zbytnou!) investici s definovanými parametry, včetně návratnosti. Zásadní je proto propojení podnikových ICT s obchodními procesy a cíli organizace. Tím se otevírá prostor pro rozvoj ICT služeb, které slibují těchto cílů dosáhnout. Návratnost investic do ICT je však zpravidla špatně měřitelná, nedostává se tvrdých metrik a měkké (například dotazníky subjektivní spokojenosti uživatelů či zákazníků) mají omezenou vypovídací hodnotu. Dodávky ICT služeb tak neustále balancují na hraně mezi záchranou zákazníka a jeho frustrací. Konkurenci na trhu to ale krátkodobě spíše prospívá.

Box 4 - Telefónica O2 vidí budoucnost v ICT službách

Každý bývalý monopolní telekomunikační operátor v Evropě musel řešit otázku dalšího uplatnění při úpadku tradičního byznysu. Na trh ICT služeb Telefónica důrazně vstoupila, když v roce 2007 koupila českou společnost Deltax Systems. Deltax byl důležitým dodavatelem IT služeb a řešení (přes 150 zaměstnanců, obrát v roce 2006 ve výši 310 mil. Kč, z toho 248 mil. Kč ve službách, meziroční růst ve službách 86,5 %). Posílila tím svou stávající divizi O2 Services (dříve Omnicom). Telefónica O2 se chce prosadit hlavně v oblasti tzv. řízených služeb. Vedle zázemí a finanční síly disponuje také výjimečným postavením, téměř všechny podniky jsou už dnes jejími zákazníky. Pokud se firmě podaří tento potenciál využít, mohla by na českém trhu zaujmout podobnou vůdčí pozici jako T-Systems v Německu. ICT služby zatím představují z celkového byznysu operátora jen necelá tři procenta, ale s obrátem 1,7 mld. Kč v této oblasti již patří Telefónica O2 mezi největší dodavatele v ČR. Telefónica O2 touto strategií kapitalizuje jednu ze svých hlavních konkurenčních výhod, celoplošnou pevnou síť obsahující rychlou páteř i poslední míli. Prozatím se prosadila hlavně s jednoduššími službami - správou síťové infrastruktury podniku a koncových stanic a aplikací. V budoucnu se pravděpodobně zaměří také na mobilní síť jako nosič podnikových IT služeb, tj. velice široké spektrum od mobilních koncových stanic (kapesní počítač nebo smartphone připojený k ERP systému, ambulanti prodej, sběr a odečet dat, podpora servisních techniků v terénu ad.) až po dosud málo vídané aplikace (telematika, správa vozového parku, bezpečnostní systémy). Tato oblast představuje pro inkumbenta obrovské možnosti rozvoje, které mu více než vynahradí ztrátu pozic v sektoru domácností. Ostatně i v jejich případě je vlastnictví pevné sítě zásadní výhodou, kterou společnost využívá hlavně při prodeji ADSL internetu (za úspěšným prodejem připojení ale zatím navazující služby zaostávají). V evropském srovnání je pozice Telefónica O2 mezi inkumbenty co do podílu na domácím trhu průměrná, ve finančním vyjádření dosahuje něco málo přes 70 %.

Nadnárodní dodavatelé na českém trhu ICT služeb jasně převažují. Specializace (na vertikálu nebo na konkrétní skupinu služeb a dovedností) je typičtější než univerzálnost. Vedoucí dvojici představují společnosti Hewlett-Packard a IBM, s větším odstupem za nimi následují další firmy, z nichž zhruba 15 lze pokládat za důležité dodavatele. Řada dalších menších firem působí zpravidla v roli subdodavatelů u

velkých zakázek. Zajímavá je pozice společnosti Telefónica O2, která vidí část své budoucnosti v oblasti ICT služeb, jak to odpovídá obecným trendům konvergence mezi informatickou a telekomunikacemi. Analogicky si již řadu let v Německu počíná T-Systems, dceřiná společnost německého Telekomu (viz box 4). Nejdůležitějšími odbytišti pro IT služby zůstávají v tomto ohledu tradiční obory: finanční instituce, veřejná správa, telekomunikace a automobilový průmysl. Rychle přibývá zakázek ze zdravotnictví, a to především velkých a náročných: nemocniční informační systémy, systémy pro zpracování obrazových informací (PACS).

Perspektivní rozvojem oblastí jsou služby poskytované v souvislosti s **mobilní telefonii**.¹ Teoretická penetrace mobilní telefonie v ČR (tj. počet aktivovaných SIM karet na počet obyvatel) ke konci roku 2007 dosáhla 127 %, což představuje 6. místo na světě (aktuální hodnota se liší u různých zdrojů podle metodiky výpočtu a momentálních výkyvů trhu), první je Estonsko s penetrací těsně pod 150 %. Mobilní operátoři již tedy nemohou získat nové zákazníky kromě dorůstajících dětí. Orientují se tedy na tři hlavní obchodní strategie: prodej rozšiřujících služeb (datové připojení, MMS, televize do mobilu, placený obsah, vyzvánění, hry ad.), přetahování zákazníků konkurenci a převádění zákazníků z předplacených služeb na paušální smlouvy, které jsou pro operátora předvídatelnějším i větším zdrojem příjmu.

Tabulka 8: Uživatelé telefonních sítí v ČR (v tisících)

	O2	T-Mobile	Vodafone	Pevné linky	Mobil celkem	Mobil penetr. v %
1995	45,8	..	..	2395,0	45,8	0,4
1996	168,4	32,0	..	2815,0	200,4	1,9
1997	354,5	172,7	..	3274,0	527,2	5,1
1998	587,5	373,0	..	3734,0	960,5	9,3
1999	1069,5	875,0	..	3839,0	1944,5	18,9
2000	2171,1	1865,0	302,0	3872,0	4338,1	42,1
2001	3238,4	2850,0	858,4	3842,0	6946,8	67,4
2002	3891,4	3510,0	1180,0	3675,0	8581,4	83,3
2003	4214,5	3947,4	1547,0	3626,0	9708,9	94,3
2004	4591,5	4360,0	1830,0	3428,0	10781,5	104,7
2005	4676,0	4634,0	2140,0	3217,0	11450,0	111,2
2006	4864,0	5049,0	2413,0	2402,0	12326,0	119,7
2007	5126,0	5271,0	2658,0	2069,0	13055,0	126,7

Pramen: Údaje operátorů.

K důležitým trendům patří tzv. chytré telefony (smartphone), v podstatě kapesní počítače s telefonem v jednom přístroji, často kombinované s přijímačem satelitní navigace GPS. Jejich obliba otevírá nové pole působnosti operátorům (kombinované služby hlas - internet - multimédia - navigace) i softwarovým vývojářům díky související poptávce po zajímavých aplikačních programech. ČR jako svého druhu mobilní velmoc má v této oblasti mnoho zajímavých příležitostí.

¹ V postkomunistických zemích, které z bývalého režimu zdědily mimořádně špatnou telekomunikační infrastrukturu, se stal mobilní telefon prostředkem ke snadnému dosažení telefonních služeb. Mobilní trh v ČR od svého vzniku v roce 1995 explozivně rostl. Současně klesal zájem o pevnou síť a počet jejích účastnických stanic. Mobilní telefony se začaly provozovat dříve, než pevná síť začala být spolehlivá, dostupná a poměrně levná. Mobilní telefonie byla navíc od samého počátku neregulovaným, plně konkurenčním trhem. Mnoho lidí si proto pořídilo mobilní telefon nikoli vedle pevné linky, ale místo ní. Díky tomuto typickému vzorci chování dnes postkomunistické země dominují žebříčku rozšíření mobilní telefonie v Evropě i ve světě (při současně nízkém počtu pevných linek). V západní Evropě a v USA se mobily šířily pomaleji, protože se musely prosadit v konkurenci kvalitní pevné sítě.